



SUUDİ ARABİSTAN “İRAN KARŞITI POLİTİKASI” NE KADAR ETKİLİ?

HASSAN AHMADIAN



SUUDİ ARABİSTAN
“İRAN KARŞITI POLİTİKASI”
NE KADAR ETKİLİ?

Hassan Ahmadian

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2018, Al Sharq Forum

Her hakkı saklıdır.

Tasarım: Jawad Abazeed

Türkiye'de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum'a aittir. Al Sharq Forum'un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.

İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197

Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.

Telefon: +902126031815

Faks: +902126031665

E-posta: info@sharqforum.org



İçindekiler

Özet	4
Giriş	5
Suudi Arabistan'daki Değişim	6
Derinleşen Çatlaklar	7
Bölgesel Neticeler	11
Referanslar	14
Yazar Hakkında	15
Al Sharq Forum Hakkında	15



Özet: Bu makale, Orta Doğu ölçeğinde Suudi Arabistan'ın izlediği İran karşıtı politikayı mercek altına alacaktır. Kral Selman'ın Suudi yönetiminin başına geçmesiyle birlikte İran ve Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni bir döneme girilirken, Muhammed bin Selman'ın dış politika tarzı, iki ülke arasında sürekli hâle gelen bir gerilime yol açmıştır. Ancak tüm hikaye bundan ibaret değildir. Suudi Arabistan'daki iktidar değişimi, bölgesel güç dengesindeki değişimler ve Trump'ın ABD'nin yeni başkanı olarak Orta Doğu'da İran karşıtı politikayı esas alması, Riyad'ı daha aktif ve fırsatçı bir siyaset izlemeye sevk etmiştir. Bu anlamda Suudi Arabistan, İran'ın Orta Doğu eksenindeki bölgesel rolüne gün geçtikçe daha fazla odaklanmaya başlamıştır. Suriye sahasında sözde İslam Devleti'nin (İŞİD) ve silahlı muhalefet gruplarının mağlup edilmesi; Suriye ve Irak hükümetlerinin ülkede kontrolü yeniden sağlaması ve nereye evrileceği konusunda hemen hiç kimsenin kestiremediği Yemen'de süren belirsiz savaşın mevcut gerginlikleri tırmandırması gibi faktörlerin tümü, Riyad'ın pozisyonunu zayıflatmış, nüfuzunu daraltmış ve rakibi İran'ın elinin güçlenmesine sebep olmuştur. Bu sebeple Riyad, bölgedeki eğilimleri kontrol altına almayı ve bir ideal olarak bu eğilimi tersine çevirmeyi hedefleyen bir İran karşıtı politikayı benimsemiştir.



Giriş

Bugünün Suudi Arabistan'ı, bölgesel meselelere yaklaşımı ve dahli bağlamında geçmişten bu yana izlediği geleneksel tutumunu değiştirmektedir. Nitekim bölgedeki güç dengesine karşı harekete geçmede hiçbir dönemde bugün olduğu kadar aktif bir rol almamıştır. Peki, bu durumu bir anda değiştiren faktörler nelerdir? Bu faktörlerin başında güç dengesinin İran lehine kayması gelmektedir. Hatta öyle ki, Riyad'a göre mevcut durum şimdikinden daha kötü olamazdı. Suriye'deki savaşın -ve bununla beraber IŞİD'in- neredeyse sonuna yaklaşılırken Suudi Arabistan hâlâ amansız bir şekilde Yemen'de sürdürdüğü savaşla uğraşmaktadır ve bu anlamda Katar ile Mısır'ı da kendi bölgesel projeksiyonu içerisindeki öncelikleri ile uyumlu bir politika izlemeye ikna etmeye çabalamaktadır. Öte yandan, şayet bir mukayese yapacak olursak İran, Türkiye ve Rusya arasındaki ortaklık oldukça etkili olurken, Riyad'ın Yemen başlıklı sözde "terör karşıtı" koalisyonu dağılmış bir vaziyettedir. Tüm bunlar olurken İran karşıtı bir politika izlemeye oldukça hevesli olan yeni ABD yönetimi göreve başlamıştır ve bu noktada Trump'ın şahsı da Riyad açısından İran karşıtı politikada bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Riyad'ın İran karşıtı tutumunu harlayan bir faktör olarak Trump'ın başkanlığı; Suudileri, olası bir ABD-İran ihtilafına zemin hazırlayacağı için motive etmektedir. Katar krizi, Hariri'nin istifası ve İran'a dönük "savaş suçu" ithamları bunun neticeleridir. Bu politika, ne kadar etkili olduğu önemsenmeksizin bölgesel şok dalgaları yaratmaktadır. Bu makale, söz konusu yeni dış politika tarzını, İran'ın buna dönük tepkilerini ve mevcut çekişmenin bölgesel yansımalarını ele almaktadır.

On yıllar boyunca sürdürülen temkinli bir siyaset izleme politikası, Suudi Arabistan'ı

bölgedeki nüfuz sahibi ülkelere kıyasla pasif bir bölgesel aktöre dönüştürmüştür. Geleneksel olarak Riyad, her daim statükoyu korumayı gözetmiş ve bölgesel arzularını bölgesel dengelere uyumlu bir şekilde hayata geçirmeye çalışmıştır. Ancak mevcut politika yeni bir duruma karşılık gelmektedir ve dolayısıyla alışlagelmiş geleneğin dışına çıkan bir adım olarak okunmaktadır. Kral Selman'ın İran'ın bölgesel nüfuzunu ortadan kaldırmayı hedefleyen bu yeni yol haritası, haliyle Riyad'ın bölgesel konumunu da değiştirmektedir. Bölgenin temel krizlerine dair bir uzlaşya hiç olmadığı kadar büyük bir ihtiyaç duyulurken, Suudilerin yeni politikası bölgedeki belirsizlikleri arttırmakta, fırsatları salt Riyad'ın perspektifine göre tanımlamakta ve mevcut ihtiyaçlara meydan okuyan unsurları Riyad'ın politikasına uygun olduğu zaman da cesaretlendirmektedir.

Hâl böyleyken İran-Suudi Arabistan ilişkileri de Riyad yönetiminde gerçekleşen değişime bağlı olarak yeni bir döneme girmiştir. Bu ilişki, 1970 yılından bu yana bazen sınırlı bir iş birliği ve rekabet, geri kalan dönemlerde ise açık husumet şeklinde seyretmek üzere farklı aşamalardan geçmiştir. Güç dengesi, bu ikilinin ortak ve bölgesel hesapları yahut hamleleri için her daim kritik bir unsur olma özelliğini sürdürmüştür. Öyle ki ne zaman güç dengesi İran lehine bozulsa Suudi Arabistan, İran karşıtı bir pozisyon almakta gecikmemiştir. Suudi-Amerikan iş birliğinin geliştiği zamanlarda ise İran'da beliren güvensizlik hissi, bu ikili arasındaki makası her geçen gün açmıştır. Bu nedenle, ABD'nin bölgede izlediği politikalar, İran-Suudi Arabistan ilişkilerini de etkilemektedir. ABD'nin politikası ne yönde dengeyi bozarsa bozsun, uzlaşma fırsatı da bir kadar uzak bir ihtimal olmuştur.



İran'ın nüfuzunu ortadan kaldırma hedefinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni yaklaşımın Riyad'ın yeni Orta Doğu politikasının temel unsuru haline gelmesiyle birlikte İran-Suudi Arabistan ilişkilerinin bölgesel etkilerinin olacağı ve Tahran'ın buna karşı geliştireceği hamlelerin dozajının, bölgesel rekabetlere yeni boyutlar katacağı beklenmektedir. Suriye, Katar, Lübnan ve Yemen; Suudi Arabistan politikasındaki değişimin ve Tahran'a karşı beslenen düşmanlığın farklı aşamaları olmuştur. Bu minvalde, makalenin ilk bölümünde Suudi Arabistan'ın bölgeye dönük politikasındaki değişim ele alınacaktır. İkinci bölümde bu değişimin sebepleri ve İran'ın buna dönük tepkileri mercek altına alınacaktır. Üçüncü bölümde ise mevcut durumun olası bölgesel yansımalarına dair öngörüler sıralanacaktır.

Suudi Arabistan'daki Değişim

Riyad, neredeyse tarihin hiçbir döneminde bölgesel meselelerde bugün olduğu kadar aktif bir rol almamıştır. Hatta geleneksel olarak, bölgedeki gelişmeleri tetiklemekten ziyade arka planda kalmayı tercih etmiştir. Bu geleneksel tutum, Riyad'ın 1950, 1960 ve 1970'lerde Orta Doğu'da sahip olduğu görece zayıf pozisyonun bir yansıması olmuştur. Nitekim söz konusu zayıf pozisyon, Suudi Arabistan'ın ikili ve daha sonra bölgesel bir iş birliğine dönüşecek şekilde Washington'a kucak açmasının da sebebiydi. Bu ortaklık bir tarafta Suudi Krallığı'nın petrol zenginliğine, öte tarafta ise Washington'ın ortağına sağlayabileceği savunma kapasitesi esasında kurulmuştur. Neticede ise 1973'teki petrol ambargosunun ve 11 Eylül krizinin üstesinden gelebilen, uzun süreli bir Suudi-ABD ortaklığı ortaya çıkmıştır.

1979 İran Devrimi sonrası Suudi-ABD ortaklığı, Suudi Arabistan'ın bölgesel

hamleleri için kritik bir eşik olmuştur. Riyad açısından istikrar endişesi arttıkça, Washington ile olan ortaklık da bir anlamda Suudi rejiminin önceliği haline gelmiştir. Öyle ki Riyad -tıpkı Washington'un geçmişte yaptığı şekilde- Saddam'ın 1980'lerdeki hamlelerini desteklemiş, daha sonra 1990'larda Saddam'a karşı ABD'nin benimsediği "ikili çevreleme" politikasını desteklemiş ve 2000 ile 2010'lu yılların başlarında da ABD'nin rejim değişimine yönelik tehditlerinin ve Irak'ı hem siyasal hem de ekonomik anlamda felce uğratan yaptırımların arkasında durmuştur. ABD'nin İran'daki reformist Muhammed Hatemi Hükümeti'ne yönelik tutumunu değiştirmesiyle beraber Riyad da ABD'nin düşmanca tutumuna arka çıkmıştır. Bu sebeple İranlı politikacılar, ABD'nin son kırk yılda izlediği siyaseti ele alırken ABD ve Suudi Arabistan'ın İran'a dönük yaklaşımları arasında bağlantı kuran bir çizgiyi takip etmektedir [1].

ABD'nin İran'daki reformist Muhammed Hatemi Hükümeti'ne yönelik tutumunu değiştirmesiyle beraber Riyad da ABD'nin düşmanca tutumuna arka çıkmıştır. Bu sebeple İranlı politikacılar, ABD'nin son kırk yılda izlediği siyaseti ele alırken ABD ve Suudi Arabistan'ın İran'a dönük yaklaşımları arasında bağlantı kuran bir çizgiyi takip etmektedir

Ancak Suudilerin halihazırda izlediği siyaset, bazı noktalarda 2010'larda ortaya çıkan manzaradan farklı bir durum arz etmektedir. Öncelikle, Suriye Devlet Başkanı Esad'ı ve Mısır Cumhurbaşkanı Mursi'yi devirmek için operasyonel faaliyetlere girişmiş olmasına bakılırsa Riyad, eskiye nazaran statükocu bir monarşi olmaya daha az odaklanmaktadır. Öte yandan, ikircikli bir tutum olarak da yurt dışında değişim desteklenirken Arap Yarımadası'nda değişim karşıtı



bir operasyon başlatılmıştır. Riyad'ın Bahreyn'deki ve Yemen'deki askeri operasyonları (ki bunlar daha önce emsali olmayan türden hamlelerdi) Yarımada'da kontrol dışı herhangi bir değişime karşı gösterilen direnci gözler önüne sermektedir. Esasında Riyad, bölgesel ölçekte dengelerin bozulmasını engellemeye çalışmaktadır.

Riyad'ın Katar'a uyguladığı ambargo, Lübnan Başbakanı Saad Hariri'yi istifaya zorlaması, Irak'ta sahneye dönüşü ve Yemen'de gün geçtikçe beliren İran karşıtı pozisyonu gibi durumların tümü, bir yanıyla Suudilerin yeni tutumlarının bir göstergesidir. Bu operasyonların, İran'ın Arap dünyasındaki meselelere "müdahalesine" karşı yapıldığı söylenmektedir. Riyad, İran'a karşı bölgesel ölçekte hamleler yaparak Lübnan'daki iktidar paylaşımı, Katar'ın bölgesel faaliyetleri ve özellikle de Suriye ve Irak'ta IŞİD'in mağlup edilmesi de dahil olmak üzere son yıllarda yaşanan gelişmelerden kaynaklanan yeni bölgesel güç dengesinden duyduğu rahatsızlığı dışa vurmaktadır. Tüm bu gelişmelerin dengeyi İran'ın lehine bozduğu düşünülmektedir. Özetle Suudi Arabistan bunun önüne geçmeye çalışmaktadır.

Suudi Arabistan'ın yaklaşımındaki bu değişim, Washington'un Tahran'a karşı yeni politikasıyla da uyumlu bir hal üzeredir. Suudi Arabistan ile Washington'un Tahran'a karşı tutumları arasında açık bir farkın bulunduğu tek dönem Obama'nın ikinci başkanlık dönemiydi. Obama'nın İran politikası on yıllar boyunca Tahran'a karşı süren ABD-Suudi iş birliğini sekteye uğratmıştı. Bu yüzden Trump, söz konusu durumu ortadan kaldırmak, hatta tersine çevirmek için bir fırsat olarak görülmüştür [2]. Muhammed bin Selman'ın genel yaklaşımı "Trump yönetimine destek vermek" olarak

ayyuka çıkmıştır diyebiliriz. Selman, Başkan Trump'ı "doğru zamanda doğru kişi" olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda Suudiler ile Arap müttefikleri arasında, İran karşıtı bir koalisyon girişimleri de sessiz sedasız oluşturulmaya çalışılmaktadır [3]. Bir başka deyişle, Trump'ın yönetime gelmesi ve Tahran'a karşı duyduğu husumet, Suudilerin maceraperest yeni bölgesel politikası için bir katalizör işlevi görmüştür. Nitekim Riyad'ın, Washington'u Tahran'a karşı harekete geçirmek için mevcut gerilimleri tırmandırması gözden kaçmayan bir diğer husustur.

Trump'ın yönetime gelmesi ve Tahran'a karşı duyduğu husumet, Suudilerin maceraperest yeni bölgesel politikası için bir katalizör işlevi görmüştür. Nitekim Riyad'ın, Washington'u Tahran'a karşı harekete geçirmek için mevcut gerilimleri tırmandırması gözden kaçmayan bir diğer husustur

Derinleşen Çatlaklar

İran, Orta Doğu'da kendisini Riyad'ın yeni planlarının içine gömülü bir şekilde buldu. Zira İran'ın Orta Doğu politikası, Riyad'ın mevcut tepkisinin kıvılcımı olmuştur hep. Esasında bu, çok ciddi bir sorundur. Çünkü Tahran da Riyad'ın politikalarını düşmanca ve kendi politikalarını Riyad'ın politikalarına tepki olarak yorumlamaktadır. Öyle ki, Suudi Arabistan'ın İran'ı ve İran'ın da Suudi Arabistan'ı tehdit eden bölgesel hamleleri bir arada düşünüldüğünde bir güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır. Eğer bu kısır döngü bir noktada sona erdirilmezse, durum bir çatışmaya kadar varabilir. Tam da bundan ötürü, Riyad'ın güvenlik kaygılarından oluşan statüko karşıtı politikaları ters tepebilir. Bunun yanı sıra bu durum, bölgedeki belirsizlikleri ve dolayısıyla istikrarsızlığı arttırarak iki taraf arasındaki dengeyi daha da bozabilir.



Öyle ki, Suudi Arabistan'ın İran'ı ve İran'ın da Suudi Arabistan'ı tehdit eden bölgesel hamleleri bir arada düşündüğünde bir güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır. Eğer bu kısır döngü bir noktada sona erdirilmezse, durum bir çatışmaya kadar varabilir

On yıldan fazla bir süre sonunda Riyad nihayet Irak'taki mevcut gerçekliği kabul eder hâle geldi. Bu durum bizatihi kendisi için iyi bir haber çünkü bu durum aynı zamanda savaş sonucu yıkıma uğramış Irak açısından daha fazla istikrar anlamı taşıyor. Fakat Tahran ile ilişkiler hususunda Suudi Arabistan'ın niyetleri daha dikkat çekici. Irak'a atanan ilk büyükelçi olan Tame el Sabhan'ın söylemine bakılırsa Riyad'ın Irak'taki yeni politikası, İran'ın nüfuzunu sınırlamak şeklindedir. Bu da İran ve Türkiye'nin Irak'ta yaşadığına benzer bir şekilde sağlıklı bir rekabete dönüşebilir ancak bunun gerçekleşmesi Suudi Arabistan'ın sıfır toplamlı oyun zihniyetinden bilhassa kaçınması ile mümkün olacaktır. Şu zamana kadar, Suudi Arabistan'ın Irak'ın öfkesini kazanan ve Suudi büyükelçisinin sınır dışı edilmesi için provoke edici olan hamleleri ise bunun tam tersine işaret etmektedir [4]. Savaş sonrası inşa döneminde üzerinde durulduğu söylenen yeni plan ile birlikte yeni bir diplomatik yol da açılabilir ancak eski niyetler hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Ayrıca Irak mevcut izole edilmiş hâliyle bir değerlendirilmeye tabi tutulamayacaktır ve bu hususa dair Riyad'ın bölgesel politikası yeni bir tutum ortaya koymamaktadır.

Suudi Arabistan'ın Katar ikilemi de Körfez İş Birliği Teşkilatı (KİK) içerisindeki en sorunlu ilişkilerinden biri olmuştur. Şu zamana kadar onlarca yıldır Katar, Riyad'ın KİK içerisindeki ve ötesindeki tabiri caizse hegemonik hamlelerine direnmiştir. Müslüman Kardeşler ile yakın ilişkiler

kurmak, Türkiye ile ortaklık yapmak ve Tahran ile yarı dengeli bir şekilde ilişkileri devam ettirmek de dahil olmak üzere Doha'nın bölgesel siyaseti, Riyad'ın izlediği politikadan ciddi bir şekilde farklılaşmıştır. Geçici bir uyuşma ancak Suriye'de ve Yemen'de mümkün olmuştur. Fakat Katar'ın bağımsız politikası ile Riyad'ın hegemonik eğilimlerinin karşı karşıya gelmesi, devamlı bir iş birliğini güvence altına almayı engellemiştir de.

Riyad'ın Irak'taki yeni politikası, İran'ın nüfuzunu sınırlamak şeklindedir. Bu da İran ve Türkiye'nin Irak'ta yaşadığına benzer bir şekilde sağlıklı bir rekabete dönüşebilir ancak bunun gerçekleşmesi Suudi Arabistan'ın sıfır toplamlı oyun zihniyetinden bilhassa kaçınması ile mümkün olacaktır

Katar krizi, bir bakıma vaka odaklı iş birliğinin işe yaramadığını ortaya çıkarmıştır. Çünkü Riyad ve müttefikleri açıkça hem Müslüman Kardeşler hem de İran ile ilişkiler konusunda Katar'ın teslim olmasını istemişlerdir [5]. Bu talepler ise bir anlamda ters tepmiştir. Öncelikle, üzerindeki baskıya karşılık vermek için Katar, İran ve Türkiye ile yakınlaşmıştır. İkincisi, İran açısından Türkiye, Katar ve Müslüman Kardeşler ile yeni bir iş birliği zemini doğmuştur. Üçüncüsü, KİK arasındaki ayrılıklar derinleşmiştir. Bu yüzden, İran neredeyse hiç gayret sarf etmeden Suudi Arabistan'ın bölgede yürüttüğü politikadan fayda sağlamıştır. Riyad'ın Katar sorunsalı ise açık alternatif yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Öyle ki ne Suudi Arabistan ne de Katar, bu ihtilafın sonuçlarının üstesinden kolayca gelemeyecektir. Ayrıca Katar, masada duran tek mesele de değildir...

Suudi Arabistan'ın (tutarsız denebilecek) Lübnan politikası, son zamanlardaki Hizbullah karşıtı politikası bağlamında,



Riyad'ın Lübnan ordusuna yaptığı finansal yardımı Şubat 2016'da askıya alması Lübnan'ın Sünni lideri Hariri'ye bir seçenek bırakmamıştır. Bunun üzerine Hariri, Michael Aoun'u cumhurbaşkanı, Hizbullah'ı kabinenin bir ortağı ve kendisini başbakan yapacak bir anlaşma için müzakerelere başlamıştır. Fakat bu anlaşma, Riyad kanadında pek hoş karşılanmamıştır

Saad Hariri'yi başbakanlıktan istifaya zorlamıştır. Hariri'nin başbakanlığı, Lübnan'daki yönetim krizinin genel bir anlaşma ile barışçıl yoldan çözülmesinin de bir neticesiydi bir bakıma. Riyad'ın Lübnan ordusuna yaptığı finansal yardımı Şubat 2016'da askıya alması Lübnan'ın Sünni lideri Hariri'ye bir seçenek bırakmamıştır. Bunun üzerine Hariri, Michael Aoun'u cumhurbaşkanı, Hizbullah'ı kabinenin bir ortağı ve kendisini başbakan yapacak bir anlaşma için müzakerelere başlamıştır. Fakat bu anlaşma, Riyad kanadında pek hoş karşılanmamıştır. Öte yandan anlaşma şu ana kadar, Suudilerin mevcut soru işaretlerini çoğaltacak şekilde, planlandığı şekilde seyretmiştir.

Hariri'nin Riyad'ın talimatıyla gerçekleşen ve beklenmeyen istifası, Suudi Arabistan'ın Lübnan politikasındaki değişimin sinyalini vermiştir [6]. Hariri hem Lübnan içerisindeki hem de bölgedeki "istikrarı bozucu faaliyetleri" sebebiyle Hizbullah'ı ve İran'ı suçlamıştır [7]. Bu hamle ile Riyad neye ulaşmayı hedeflemekteydi? Hizbullah'ın Lübnan'da siyaset sahnesinden çekilmesini, Suriye'den çıkmasını ya da silahları bırakmasını mı? Bunların hiçbiri olası değildi. Ancak Lübnan'daki en temel müttefiki üzerinden Tahran'a karşı gerilimi arttırmak yeterli bir hedefti. Bu hamle, Trump yönetiminin Tahran'a karşı gerilimi yükseltmesiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir ve bizatihi Tahran üzerindeki baskıyı arttırmayı hedeflemiştir. Ancak ortaya çıkan sonuçlar beklenenden farklı olmuştur.

Riyad, Hariri'nin ev hapsinde tutulduğuna dair söylentilerin yayılmasıyla birlikte durumu izah etmek zorunda kalmıştır. Nihayetinde de Riyad'ın, Hariri'nin Paris'e gitmesine ve ardından Beyrut'a dönüp başbakanlığa devam etmesine müsaade etmekten başka bir seçeneği kalmamıştır. Yani Suudi Arabistan'ın Lübnan'daki hamlesi ters etki yapmıştır. Birincisi, Hariri'nin istifası bölünmüş Lübnan toplumu içerisinde emsali görülmemiş bir birlik zemini ortaya çıkarmıştır. İkincisi, bu hamle Suudilerin Lübnanlı müttefiklerinin Riyad'a olan bağlarına bir darbe daha vurmuştur (ilki Riyad daha önce desteğini çektiğinde yaşanmıştı). Üçüncüsü ise uluslararası toplum, Hizbullah'ın ve Suriye'nin rolüne odaklanmak yerine Hariri'nin durumuna odaklanmıştır. Sonuç olarak bu üç sonucun tümü de umulan sonuçlar değildir.

Genel anlamda İran, Suudi Arabistan'ın başarısız Lübnan operasyonu sayesinde kendi faaliyetlerinde hiçbir değişiklik yapmadan kazanım elde etmiştir. Hariri'nin istifadan geri dönmesiyle birlikte Suudi Arabistan'ın Hizbullah karşıtı operasyonu Suudilerin Lübnan'daki ve Lübnan Sünnileri arasındaki güvenilirliğini sarsmıştır

Hedef alınan İran, Riyad'ın faaliyetlerine karşı politik düzlemde mücadele etmiş ve İran Cumhurbaşkanı, Riyad'ı Hariri'yi istifaya zorlayarak Orta Doğu için olumsuz bir emsal oluşturmakla suçlamıştır [8]. Genel anlamda İran, Suudi Arabistan'ın başarısız Lübnan operasyonu sayesinde kendi faaliyetlerinde hiçbir değişiklik yapmadan kazanım elde etmiştir. Hariri'nin istifadan geri dönmesiyle birlikte Suudi Arabistan'ın Hizbullah karşıtı operasyonu Suudilerin Lübnan'daki ve Lübnan Sünnileri arasındaki güvenilirliğini sarsmıştır.



Riyad'ın Yemen Savaşı'nda süregiden bataklığı da son derece masraflı olmaya devam etmektedir. Mart 2015'te başlayan savaş, Husilerin Aden'e ilerleyişini durdurmuş ve Husilere ait büyük grupları Yemen topraklarından çekilmeye zorlamıştır. Ancak bir çıkış stratejisinin yokluğu, Riyad'ı iki arada bir derede bırakmıştır. Şu ana kadar geçen 30 ay boyunca Riyad, Husileri silahsızlandırmaya uğraşmıştır. Her ne kadar bu hedef 2015'ten beri imkansız gibi görünse de Riyad askeri seçenekler üzerinde ısrarcı olmaya devam etmektedir. Riyad'ın Yemen'de yaşadığı sorun elbette yalnızca bu değildir. Tıpkı Katar krizinde ve Hariri'nin istifasında olduğu gibi, Yemen'deki sorun da bir çıkış stratejisinin ya da alternatifin yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Riyad; harcamalarını sürdürmekte, bu durumda savaşı sürdürmekte ve Yemenliler acı çekmeye devam etmektedir.

Riyad, Arap Ligi'ni İran'ın "müdahalelerini" ve "düşmanca faaliyetlerini" kınamak için toplamayı başarmıştır. Ancak tüm bu gayretler, İran'ı ABD markajı altına almak ve ABD'yi bir karşılık vermeye ikna etmek konusunda yeterli olmadığı gibi Yemen'de yürütülen savaşa dair uluslararası baskıyı tersine çevirmeye de yeterli olmamıştır

Yeni olan ise Riyad'ın İran'ın Husilere verdiği desteğe odaklanmasıdır. Tahran'ın Husilere verdiği siyasi destek ve medya desteği açık olsa da verdiği askeri destek belirsizdir. Ancak gerçek ne olursa olsun, bu hususun Suudi Arabistan tarafından abartıldığı aşıkardır [9]. Husi füzeleri caydırma amaçlı olarak 2015'ten beri Suudi Arabistan'ı hedef almaktadır ve zaman geçtikçe bu füze saldırıları daha sofistike ve isabetli bir hâle gelmiştir. Ancak Husiler Kasım 2017'de Suudi Arabistan topraklarını hedef aldığı anda Riyad, İran'ı "savaş suçu işlemekle" itham etmiştir [10].

Riyad, daha önce gerçekleşen füze saldırılarının izlediği gelişime bakarak, yaklaşmakta olan gerçeği fark etmeliydi: Husiler ve Yemenli müttefikleri teslim olmak bir yana, daha büyük noktaları hedef alacaklardı. Husilerin lideri Abdulmelik Husi, Riyad'ı ve Abu Dabi'yi Yemen füzelerinin menzili konusunda uzun süre uyarmıştı [11]. Ancak Riyad hâlâ İran'ı savaş suçu işlemekle itham etmekte, meseleyi Birleşmiş Milletler'e taşımakta ve Arap Ligi'ni İran'ın düşmanca faaliyetlerine karşı tutum almaya çağırılmaktadır. Suudiler bu noktada Husilerin İran'ın bir uzantısı olduğunu varsayarak hareket etmektedir. Ayrıca Husilerin İran'ın emir-komuta zincirine bağlı faaliyet gösterdiklerini de varsaymaktadır. En önemlisi de Yemen'den ateşlenen füzelerin İran yapımı olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Riyad, Arap Ligi'ni İran'ın "müdahalelerini" ve "düşmanca faaliyetlerini" kınamak için toplamayı başarmıştır [12]. Ancak tüm bu gayretler, İran'ı ABD markajı altına almak ve ABD'yi bir karşılık vermeye ikna etmek konusunda yeterli olmadığı gibi Yemen'de yürütülen savaşa dair uluslararası baskıyı tersine çevirmeye de yeterli olmamıştır.

Suudi Arabistan, Trump'ın İran'a yönelik düşmanca tutumu da dâhil olmak üzere yürüttüğü Orta Doğu politikasının da sonuçlarıyla birlikte, bölgedeki çatışmalara dâhil olma aşamasından sıyrılmış ve bu çatışmaların fitilini ateşleme aşamasına gelmiştir. Asıl hedef, Trump'ın ortaya çıkardığı fırsat kapısını kaçırmamaktır. Yeni politika, Washington'daki "İran'ın suratına tokat atılması" tarzı söylentilere uygun bir şekilde gelişmektedir. İran'ın saldırgan bir aktör olarak görülebileceği ve yükselmekte olan bölgesel çatışmalar, böylesi bir "tokadın" ortaya çıkmasını sağlayabilecektir ya da Riyad böyle olacağına inanmaktadır... Ayrıca Suudi Arabistan, Tahran'a karşı ABD öncülüğünde



bölgesel bir cephe oluşturmak hususunda da istekli gözükmektedir. Bu durum, Arap Ligi ve Birleşmiş Milletler nezdinde atılan kurumsal adımlar üzerinden de izlenebilir [13].

Öte yandan İran ise IŞİD'in dağılmasını sevinçle karşılarken Suudi Arabistan'ın gerilimi yükseltici adımlarına üç şekilde karşılık vermektedir:

- Reddetmek: İran resmi olarak Riyad'ın Lübnan ve Yemen meselelerinde yönelttiği suçlamalara karşı kampanya yürütmüştür. Cumhurbaşkanı Ruhani, Dışişleri Bakanı Zarif ve bu makamların sözcüleri Riyad'ın iddialarını yalanlamıştır.
- Karşılık Vermek: Tahran, bir nevi misliyle mukabele diplomasisi yürüterek Suudi Arabistan'ın Lübnan ve Yemen'deki müdahalelerinin durdurulması için çağrıda bulunmuş ve Suudilerin tırmandırdığı gerilimi tersine çevirmiştir.
- Etkisiz hâle getirmek: En önemlisi de Tahran, Suudi Arabistan ile olan ilişkilerini uluslararası düzeydeki angajmanından ayırıştırarak Suudilerin tırmandırdığı gerilimin uluslararası düzeyde etkili olmasının önüne geçmiştir. Esasında bu durum, KOEP (nükleer anlaşma) ile neticelenen müzakereler başladığından bu yana İran'ın yürüttüğü diplomasinin bir parçası olmuştur.

Genel olarak ise İran, Trump'ın İran'a ve KOEP'e yönelik düşmanca tutumundan ötürü ana hedef konumunda olduğu için diplomatik enerjisini Riyad'ın ortaya çıkardığı gerilimler için sarf etmek istememektedir. Öte yandan, ilkin pasifize ederek daha sonra da Riyad'ı bölgedeki istikrarı bozucu temel unsur olarak sunarak bu gerilimlere karşılık da vermektedir ve verecektir. Suudi Arabistan dolaylı gerilimler yarattıkça İran'ın tepkileri de muhtemelen bu

çerçevede kalacaktır. Ancak Riyad'ın yarattığı gerilimlerin, yan etkilerinin yanı sıra bölgede bazı değişimler ortaya çıkarabileceği de öngörülmektedir. Gerçekten bu mümkün müdür?

Bölgesel Neticeler

İran-Suudi Arabistan ikilisinin gün geçtikçe daha fazla koz ileri sürmesinin genel bir neticesi bölgede yükselen gerilim olacaktır. Bölgesel krizlerin artması, bu krizlerin son aylardaki gelişimleri ve bilhassa Suudi Arabistan kaynaklı gerilimler, olası neticelerin anlaşılması için mühimdir. Göz önüne alınması gereken dört husus mevcuttur:

Katar'ın bağımsız ve dengeli politikası: Katar, bölgedeki bağımsız pozisyonuna ve KİK içerisindeki egemen haklarına dayanarak Suudi Arabistan'ın müdahalelerine karşı bir duruş sergilemiştir. Öyle ki, Arap Baharı sırasında Tahran ile sahip olduğu büyük farklılıklara rağmen, Riyad'ın Tahran'a sergilediği yaklaşım ile kendisi arasına mesafe koymuştur. Bu sebeple, Doha'yı Tahran ve Riyad'dan uzaklaştıran anlaşmazlıklar herhangi bir aktörün lehine dengenin bozulmamasını sağlamıştır. Nitekim bu durum, bir dengeleyici unsur olarak Katar'ın konumunu pekiştirmiştir. Katar krizinden çıkan esas sonuç da şu olmuştur: Doha teslim olmak istemiyor. Bu durum, iki taraftan birinden gelecek baskının artması Katar'ı öbür tarafa itecektir ve dolayısıyla bir dengeleyici unsur olarak sahip olduğu değer de o tarafın hanesine yazılacaktır. Bu yüzdendir ki hem itibarın sarsılması açısından hem de siyasi açıdan birtakım sorumluluklar getirirse de Suudi Arabistan'ın Katar gerçeğini kabul etmesi dışında başka seçeneği yoktur. Suudilerin itibarı, müttefikleri pahasına dahi olsa sahip olduğu hegemonik eğilimlerden ötürü zarar görmüştür. Ayrıca siyasi anlamda, Katar'ın politikasına karşı

Suudi Arabistan'ın mevcut kapasitesini zorlaması, KİK içerisinde kötü bir ilişki modeli ortaya çıkarabilir.

Hariri'nin Riyad'da iken istifa etmesi ve Hizbullah ile İran'ı "istikrarı bozucu" taraflar olarak itham etmesi, Hizbullah için kabul edilebilir görülen iktidar düzenini bozabilecek ve Hizbullah'ı bir istikrar bozucu unsur olarak tepki göstermeye itebilecek bir iktidar boşluğunu kullanarak Lübnan'daki statükoya meydan okumak anlamına gelmekteydi

Lübnan'dak iktidar boşluğunun yanıltıcı değeri: Riyad, İran ve Hizbullah'a karşı Lübnan'daki siyasi boşluğu kullanma yoluna fazlasıyla başvurmuştur. Hariri'nin Riyad'da iken istifa etmesi ve Hizbullah ile İran'ı "istikrarı bozucu" taraflar olarak itham etmesi, Hizbullah için kabul edilebilir görülen iktidar düzenini bozabilecek ve Hizbullah'ı bir istikrar bozucu unsur olarak tepki göstermeye itebilecek bir iktidar boşluğunu kullanarak Lübnan'daki statükoya meydan okumak anlamına gelmekteydi. Aynı zamanda Hizbullah'ı ve İran'ı, bu ikiliyi ABD baskısı altına almak için hedefe koymak anlamına da gelmekteydi. Fakat Hariri'nin durumuna dair dolaşıma giren söylentiler ters bir etki yapmıştır. Bu durum, Suudi Arabistan'ın kendisini izah etmek zorunda kalmasına ve Hariri'nin nihayetinde Paris'e uçmasına, ardından da başbakanlık görevine devam etmesi için Beyrut'a geri dönmesine neden olmuştu. Genel olarak Lübnan yıllardır bir yönetim boşluğu içerisinde yaşamaktadır. Ancak hiçbir zaman iç savaş sonrası birlikte yaşama durumu bozulmamıştır ve ülkede kimin kim olduğuna dair belirgin tanımlamalar yapılmamıştır ki bu durum değişecek gibi de görünmemektedir.

İrak'ın dengeleyici değerinin sınırları: Suudi Arabistan'ın Irak ile olan münasebeti,

İran'ın nüfuzunu dengelemeyi hedeflemektedir. Fakat Suudi Arabistan'ın Irak'a yolladığı ilk büyükelçinin söylemi bunun bir işaretiyse, bunu yanlış bir şekilde icra ettikleri söylenebilir. Suudi liderler şimdilerde yeniden inşa süreci için yatırımlardan bahsetmektedirler. Bunun bizatihi kendisi sorun değildir ancak Suudi Arabistan'ın Irak'ta güttüğü saiklere bakıldığında 2015 sonrası politikası da dahil olmak üzere manzara değişmektedir. Suudi Arabistan, Irak'ta İran'ı geriletme arzusunda. Yeni bir politika yürütmesinin temel saiki budur. Ancak İran'ın Irak ile doğal (kültürel, politik ve ekonomik) bir ortaklığa sahip olduğu düşünülürse, Suudilerin İran'ı dışlama girişimleri muhtemelen ters tepecek, Riyad'ın Irak'taki başarı şansını düşürecektir. Esasında, Irak da Riyad'ın İran'ı bastırma çabalarının geri teptiği bir başka Lübnan hâline gelebilir.

Suudilerin İran'ı dışlama girişimleri muhtemelen ters tepecek, Riyad'ın Irak'taki başarı şansını düşürecektir. Esasında, Irak da Riyad'ın İran'ı bastırma çabalarının geri teptiği bir başka Lübnan hâline gelebilir

Yemen'deki savaşın gidişatı: Suudi Arabistan'ın Yemen'deki temel sorunlarından biri, ülkedeki iç politikayı sadece İran'a karşı bölgesel husumeti üzerinden analiz etmesidir. Yemen'deki gelişmeler bölgesel politika ile ne kadar bağlantılı olursa olsun, bu gelişmelerin iç dinamiklerle alakalı boyutları da vardır. Anlaşılabilir bir şekilde, Suudi Arabistan savaşı meşrulaştırmak için Husilerin İran ile olan bağı kullanmıştır. Ancak Riyad da İran'ın Yemen'deki kapasitesinin son derece farkındadır. Ayrıca uzayan savaş, Riyad'ı hem içeride hem bölgesel düzeyde bağımsız bir Yemen politikasından rahatsızlık duyar hâle getirmiştir. Husiler de bu çerçeveye dâhildir ve Suudilerin



gözünde düşman olarak görülmektedir. Husilerin bu şekilde görülmesi devam ettiği sürece, Yemen'de direnişin süreceği de söylenebilir. Yemen'den Suudi Arabistan topraklarına fırlatılan füzeler (en caydırıcı yöntem olarak) doğrudan Yemen'deki savaşın bir sonucudur. Suudiler bu füzeleri İran üzerindeki baskıyı arttırmak için kullanabilir ancak İran'ı "savaş suçu" işlemekle suçlamak, savaşın neden yaşandığına dair temel sorunun üstünü örtmektedir. Suudi Arabistan, Yemen'deki sorunları ve iç rekabetleri İran'a duyduğu husumet üzerinden ve Yemen'in kendi taleplerini dikkate almaksızın değerlendirmeye devam ettiği sürece, Yemen'de sürdürdüğü politika başarısız olmaya mahkûmdur.

Referanslar

- [1] Tek istisna, Suudilerin Obama'nın İran'a ve Ortak Kapsamlı Eylem Planı'na (KOEP) yönelik yaklaşımına karşı çıkmasıdır. Riyad açıkça bu anlaşmaya karşıydı ve bunun neticeye ulaşmasını engellemek için büyük çaba sarf etti ancak elde ettiği tek şey, kendisini ABD yönetiminden daha uzak bir noktada bulmak oldu. Fakat Trump bu makası yeniden daralitti ve Washington-Riyad bölgesel iş birliğini tekrar rayına soktu.
- [2] Bkz. "Remarks by President Trump on Iran Strategy," Beyaz Saray, 13 Ekim 2017. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/10/13/remarks-president-trump-iran-strategy>
- [3] Thomas Friedman, "Saudi Arabia's Arab Spring, at Last," The New York Times, 23 Kasım 2017. <https://www.nytimes.com/2017/11/23/opinion/saudi-prince-mbs-arab-spring.html>
- [4] "Iraq asks Saudi Arabia to replace ambassador," Al-Jazeera, 29 Ağustos 2016. <http://www.aljazeera.com/news/2016/08/iraq-asks-saudi-arabia-replace-ambassador-160829041208479.html>
- [5] "Arab states issue 13 demands to end Qatar-Gulf crisis," Al-Jazeera, 12 Temmuz 2017. <http://www.aljazeera.com/news/2017/06/arab-states-issue-list-demands-qatar-crisis-170623022133024.html>
- [6] Bkz. Samia Nakhoul, Laila Bassam, Tom Perry, "Exclusive: How Saudi Arabia turned on Lebanon's Hariri," Reuters, 11 Kasım 2017. <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-politics-hariri-exclusive/exclusive-how-saudi-arabia-turned-on-lebanons-hariri-idUSKBN1DBoQL>
- [7] Angus McDowall, Tom Perry, Sarah Dadouch, "Lebanon PM Hariri resigns, assails Iran and Hezbollah," Reuters, 4 Kasım 2017. <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-politics-hariri/lebanon-pm-hariri-resigns-assails-iran-and-hezbollah-idUSKBN1D4oDY>
- [8] Cumhurbaşkanı Ruhani'nin konuşmasının tam metni için bkz. <http://president.ir/fa/101489>
- [9] Örnek için bkz. Mareike Transfeld "Iran's Small Hand in Yemen," Carnegie Endowment for International Peace, 14 Şubat 2017. <http://carnegieendowment.org/sada/67988>
- [10] Simeon Kerr, Katrina Manson, Ahmed Al Omran, "Saudi Arabia Accuses Iran of 'act of war' as tensions rise," Financial Times, 7 Kasım 2017.
- [11] "Mr. Al-Houthi reveals a successful missile test; threatens Abu Dhabi, UAE and Saudi regimes," Yemen Press, 14 Eylül 2017. <http://www.yemenpress.org/ticker/mr-al-houthi-reveals-a-successful-missile-test-threatens-abu-dhabi-uae-and-saudi-regimes-2.html>
- [12] Patrick Markey, Mohamed Abdellah "Saudi Arabia and Arab allies push for unity against Iran, Hezbollah meddling," Reuters, 19 Kasım 2017. <https://www.reuters.com/article/us-lebanon-politics-arabs/saudi-arabia-and-arab-allies-push-for-unity-against-iran-hezbollah-meddling-idUSKBN1DJo6M>
- [13] KİK'teki ayrışmadan bu yana Kuveyt, KİK'in kırılganlığını belli etmemek ve hatta dağılmasına sebep olmamak için KİK Zirvesi'ne ev sahipliği yapma konusunda tereddüt yaşamaktadır. Suudi Arabistan'ın da benzer bir yaklaşımı vardır. Bu sebeple Arap Ligi, İran'a karşı gerilimin yükseltildiği ana mecradır.

YAZAR HAKKINDA

Hassan Ahmadian, Tahran Üniversitesi'nde Orta Doğu ve Kuzey Afrika Çalışmaları alanında Doktor Öğretim Üyesi ve aynı zamanda Tahran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Orta Doğu özelinde güvenlik ve siyaset araştırmacısıdır. Halihazırda, Harvard Kennedy School Belfer Bilim ve Uluslararası İlişkiler Merkezi, İran Projesinde Post Doktora Araştırmacısıdır. Doktora derecesini Tahran Üniversitesi Alan Araştırmaları bölümünden almıştır. Araştırma alanları ve verdiği dersler; ağırlıklı olarak İran'ın dış politikası ve dış ilişkileri, siyasal değişim, sivil-asker ilişkileri ve Ortadoğu'daki İslamcı hareketlerdir. Araştırma ve analizleri, hakemli dergilerin yanı sıra saygın Farsça, İngilizce ve Arapça medya organlarında yer almıştır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözetten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

 / SharqForum

 / Sharq-Forum


ALSHARQ FORUM



Suudi Arabistan'ın "İran Karşıtı Politikası" Ne Kadar Etkili?

Bu makale, Orta Doğu ölçeğinde Suudi Arabistan'ın izlediği İran karşıtı politikayı mercek altına alacaktır. Kral Selman'ın Suudi yönetiminin başına geçmesiyle birlikte İran ve Suudi Arabistan ilişkilerinde yeni bir döneme girilirken, Muhammed bin Selman'ın dış politika tarzı, iki ülke arasında sürekli hâle gelen bir gerilime yol açmıştır. Ancak tüm hikaye bundan ibaret değildir. Suudi Arabistan'daki iktidar değişimi, bölgesel güç dengesindeki değişimler ve Trump'ın ABD'nin yeni başkanı olarak Orta Doğu'da İran karşıtı politikayı esas alması, Riyad'ı daha aktif ve fırsatçı bir siyaset izlemeye sevk etmiştir. Bu anlamda Suudi Arabistan, İran'ın Orta Doğu eksenindeki bölgesel rolüne gün geçtikçe daha fazla odaklanmaya başlamıştır. Suriye sahasında sözde İslam Devleti'nin (İŞİD) ve silahlı muhalefet gruplarının mağlup edilmesi; Suriye ve Irak hükümetlerinin ülkede kontrolü yeniden sağlaması ve nereye evrileceği konusunda hemen hiç kimsenin kestiremediği Yemen'de süren belirsiz savaşın mevcut gerginlikleri tırmandırması gibi faktörlerin tümü, Riyad'ın pozisyonunu zayıflatmış, nüfuzunu daraltmış ve rakibi İran'ın elinin güçlenmesine sebep olmuştur. Bu sebeple Riyad, bölgedeki eğilimleri kontrol altına almayı ve bir ideal olarak bu eğilimi tersine çevirmeyi hedefleyen bir İran karşıtı politikayı benimsemiştir.